

ROMOWIE W PRACY

Powszechnie uważa się, że Romowie nie pracują. Przeciętny obywatel, nie-Rom, nie widzi w swym otoczeniu pracujących Romów. Sąsiedzi zastanawiają się więc, skąd członkowie społeczności rromskiej mają pieniądze na życie, ubrania, samochody. Stereotypy podsuwają proste i negatywne odpowiedzi: kradną, żebrzą, korzystają z systemu opieki społecznej, „wyciągają” pieniądze od państwa, w najlepszym wypadku wróżą, grają w autobusach.

Romów traktuje się jako zmarginalizowaną grupę społeczną, różniącą się od innych głównie tym, że są biedni i nie pracują. Tak przedstawiani są w mediach. W rzeczywistości jest to mniejszość kulturowa kierująca się swoimi zasadami zachowania (Romanipen), prawami, posiadająca znacznie odmienny od polskiego język. Romowie w inny od nie-Romów sposób odnoszą się do wykonywania różnych zawodów. Jednak stwierdzenie, że nie pracują, jest nieprawdziwe.

Czy są Romowie, którzy pracują?

Niewielu Romów jest oficjalnie zatrudnionych. Nieliczni pracują w takich zawodach, przy wykonywaniu których społeczeństwo większościowe mogłoby ich dostrzec. Nawet jeśli pracują, np. w sieciach handlowych jako sprzedawcy, to wtapiają się w otoczenie, nie przypominają stereotypowych Romów w kolorowych strojach. Trudno więc społeczeństwu większościowemu zmienić swoje poglądy dotyczące niepracującego Cygana. Sytuacja Romów w Polsce odzwierciedla to, co dzieje się w Europie. Na oficjalnym rynku pracy mniejszość rromska jest szczególnie zmarginalizowana. Jako przyczyny tego stanu podaje się zarówno niski poziom wykształcenia i brak przygotowania zawodowego wśród Romów, jak i postawy dyskryminacyjne oraz wysokie nasilenie stereotypów i uprzedzeń w społeczeństwach większościowych. To wszystko sprawia, że niewielu pracodawców chciałoby zatrudnić Roma (źródło: EURoma Report 2010). Szacuje się, że w Polsce społeczność rromska liczy około 35 tysięcy osób. Średnio stopa bezrobocia wśród Romów wynosi 95% (Źródło: Sprawozdanie z realizacji Programu na rzecz społeczności rromskiej w Polsce w 2011 r., MAC). Czy to oznacza, że Romowie w ogóle nie pracują?

Oczywiście, że nie. Wielu Romów (tak jak wiele osób ze społeczeństwa większościowego w Polsce) pracuje w szarej strefie, nie rejestrując oficjalnej działalności. Handlują sprowadzonymi do Polski dobrami z zagranicy bądź zajmują się działalnością rękodzielniczą, renowacją mebli czy wróżbiarstwem.

Wśród oficjalnie zatrudnionych Romów znajdują się ci, którzy wykonują prace sezonowe bądź zamawiane przez gminy roboty interwencyjne. Grają też w zespołach muzycznych. Wśród nielicznych wykształconych Romów spotykamy urzędników, artystów, wykładowców uczelni, przedsiębiorców.

Jaką pracę najchętniej wykonują Romowie? Romowie najchętniej prowadzą samodzielną działalność gospodarczą (mniej lub bardziej sformalizowaną). Dlaczego? Daje im to niezależność, elastyczny czas pracy, swobodę podejmowania decyzji. Handel to typ działalności, który pozwala na wykorzystanie osobistych talentów, realizację własnych pomysłów. Taka forma zarobków była zawsze w pełni akceptowana i szanowana wśród społeczności rromskiej. Dzięki niej umacnia się więzi rodzinne i jednocześnie można utrzymać dużą grupę osób. W handlu najlepiej wykorzystać szerokie sieci społeczne, które Romowie posiadają. Dodatkowo w rodzinach, w których handel jest tradycją, istnieje możliwość wykorzystania praktycznej wiedzy starszych pokoleń dotyczącej obrotu towarami i obsługi klienta. Prowadząc działalność gospodarczą w kręgu własnej kultury, zagrożenie negatywnymi reakcjami ze strony społeczeństwa większościowego znacznie się zmniejsza. Działalność handlowa we własnym zakresie nie pozwala jednak otoczeniu na poznanie i polubienie mniejszości rromskiej.

Kiedyś praca na etacie w biurze czy przedsiębiorstwie nie była wśród Romów pożądana. Obecnie następuje zmiana. Wśród nowych branż, do których trafiają mężczyźni, pojawiła się budowlanka. Jest to praca, którą stosunkowo łatwo dostać i nie koliduje z zasadami Romanipen, ale nie cieszy się wielkim uznaniem. Największy prestiż posiadają te zawody, które są związane z utrzymaniem tradycji rromskiej: handlowiec, muzyk, kierowca.

Czy są zawody, których Rom nie będzie wykonywać? Istnieją prace, których szanujący się Rom nie podejmie. Określa je właśnie Romanipen, czyli kodeks postępowania. Romowie nie mogą wykonywać tych czynności, które są uważane za nieczyste. Niektóre zajęcia nasuwają się same w określeniu „nieczyste” – nie można sprzątać, wywozić śmieci, być palaczem kotłowym – przy takiej pracy również istnieje niebezpieczeństwo kontaktu z nieczystościami. Wśród zawodów zakazanych

znajdują się też zawody uznawane za prestiżowe w społeczeństwie większościowym: lekarz, pielęgniarka, żołnierz. Wynika to z zasady, że nie należy wykonywać takiej pracy, która ingeruje zbyt mocno w życie innych ludzi.

Czy kobiety rromskie pracują?

Oczywiście, że tak. Najczęściej wykonują bardzo szanowaną w społeczności rromskiej pracę – prowadzą dom, zajmują się rodziną, wychowują dzieci. Dodatkowo Romki mogą też wykonywać zawód muzyka, handlowca czy nauczyciela. Prestiżowe zawody dotyczą gastronomii i opieki nad dziećmi, czyli tego wszystkiego, co jest związane z tradycjami rromskimi. Jest wiele zawodów, w których kobieta rromska może się realizować. Ważne jest, by pracując, mogła kultywować zasady Romanipen i nie narazić swojej opinii na szwank w oczach własnej społeczności.

Czy Romom jest łatwo zdobyć pracę?

Przeciętnemu Romowi trudno podjąć próbę zaistnienia na rynku pracy, nawet jeśli mówi wystarczająco dobrze po polsku i ma kwalifikacje zawodowe. Obawa, że zderzy się z negatywną postawą nierromskiego otoczenia jest bardzo duża, poparta licznymi doświadczeniami własnymi i znajomych. Zdarza się, że przyjęty na staż Rom jest jawnie i bacznie obserwowany tylko dlatego, że jest Romem. Współpracownicy, bazując na stereotypach, obawiają się, że zostaną okradnięci. Takie doświadczenia braku akceptacji i zaufania mogą skutecznie zniechęcić do podejmowania dalszych prób. Mówi się, że główną przyczyną bezrobocia wśród Romów jest niski poziom wykształcenia. Jednak rynek pracy to nie tylko pracownicy, ale też pracodawcy. W badaniach pod kierownictwem Lecha Mroza, antropologa kulturowego, 20% badanych otwarcie przyznaje, że nie zatrudniłoby Roma ze względu na brak zaufania i własne uprzedzenia. Jednocześnie ci, którzy mieli już doświadczenie w zatrudnianiu Romów, są chętniejsi do ich ponownego zatrudnienia (źródło: Raport z badań zrealizowanych w ramach proj. „Romowie na rynku pracy” pod red. L. Mroza, cz. III, Oświęcim 2006). Oznacza to, że bardziej otwarta postawa pracodawców wpłynęłaby na poprawę sytuacji Romów. Pracodawcy zyskaliby zadowolonych pracowników i przychylną społeczność rromską. W przypadku sklepu, który zatrudnia sprzedawcę Roma, można uzyskać nowych, lojalnych klientów. Zwy-

kie pracownicy pochodzenia rromskiego są oddanymi i dobrymi pracownikami, ponieważ czują, że ktoś ich docenił i im zaufa. Na przeszkodzie stoją stereotypy, obawy, niechęć do ponoszenia ryzyka. Czy jest szansa na poprawę sytuacji Romów na rynku pracy?

Aktywizacja zawodowa Romów

Sytuację Romów na rynku pracy poprawiają działania sponsorowane przez Unię Europejską. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowane są projekty skierowane do mniejszości rromskiej. Romowie uczestniczą w kursach zawodowych, szkoleniach, stażach, mają zapewnione doradztwo zawodowe. W wyniku tych działań wielu uczestników projektów zostaje potem zatrudnionych. Szczególny nacisk kładzie się na aktywizację zawodową kobiet, ponieważ ich sytuacja jest jeszcze cięższa niż mężczyzn. Romowie bardzo cenią te działania. Najistotniejsze projekty w oczach społeczności rromskiej to te, które pomagają zdobyć wykształcenie najmłodszym – to daje szansę na dużą, pozytywną zmianę całości po-

koleniu. Bardzo ważne są też projekty kierowane do dorosłych Romów, w których mogą nauczyć się konkretnego zawodu, odbyć staż i przekonać pracodawcę do siebie jako dobrego pracownika. Ponadto uczą się funkcjonowania w realiach kulturowych nie-Romów, bo pamiętajmy, że kultury większości i mniejszości to dwa odrębne i różne światy.

Bardzo pozytywnym skutkiem programów unijnych jest stopniowa zmiana wizerunku Romów wśród pracodawców. Społeczeństwo większościowe widzi, że Rom, tak jak każdy inny obywatel, może pracować i współtworzyć swoje środowisko – wystarczy tylko, by pracodawca przełamał własne stereotypy.

Zachęcamy do nawiązywania kontaktów z grupą rromską, organizowania dla Romów staży zawodowych w ramach dotowanych projektów unijnych. We wrześniu odbywać się będą Targi Pracy dla Romów, do udziału w których zachęcamy wszystkich zainteresowanych otwartym rynkiem pracy. Szczegóły będą dostępne pod adresem internetowym www.pracaromowie.pl.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt „Czas na zmianę – aktywizacja zawodowa i społeczna Romów” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego